

KİTAP TAHLİL VE TENKİTLERİ

Prof. Dr. Öztekin TOSUN

Prof. Dr. Tarık Zafer TUNAYA : Siyasî müesseseler ve anayasa hukuku (1965 - 1966 ders notları). İstanbul 1966 (X + 423 sahife).

Sayın yazarın bu kitabını Hukuk Fakültelerimizde uzun zamandır duyduğum bir boşluğun doldurulmasında ilk adım olarak kabul ediyorum. Şöyle ki : Fakültelerimizi bitirip hayata atılacak, hakim ve savcı olarak tatbikata karışacak öğrencilerimize, maalesef, şimdiye kadar sağcılık, solculuk, marksizm, komunizm konusunda ilerki görevlerinde kendilerine faydalı olacak kadar bile temel bilgiler verilememiştir. Bu yüzden, solcu ve marksist, komunistle karıştırılmış, bir çok vatandaşlar verilecek bilirkişi raporlarını hakim ve savcılarının okuyup hakikati anlamalarını cezaevlerinde beklemek zorunda kalmışlardır¹. Cezacı olarak, tatbikata girecek genç hukukçularımız için Tunaya'nın kitabında «Sosyal eğilimler çatışması : Sağ ve Sol» başlığı altında yazdıklarının çok faydalı olacağına inanıyorum (sh. 19 - 22). Yazar da bu pasajı sona erdirirken, «Sağ ve sol hakkında varılacak ilk sonuçlara göz atalım. Görülüyor ki, Sol'da olmak, Sağ'a nazaran daha toplumcu, daha sosyal olmaktır. Ama, bu mutlaka sosyalizm değildir. Komunizm ise hiç değildir. Bu terimleri

---

1) Bu sırada Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları arasında çıkan bir doktora tezi (Dr. Ozankaya, Özer : Üniversite öğrencilerinin siyasal yönelimleri Ankara, 1966, 233 sahife), Ankara Üniversitesi öğrencileri arasında yapılmış bir incelemenin sonuçlarını vermektedir. İnceleme bu öğrencilerin en fazla solcu yazarları beğenip (sh. 37 ve 156) solcu gazeteleri okuduklarını (sh. 154), Devletçiliğin verimsizliğe ve tembelliğe yol açar fikrine çoğunlukla katılmadığını (sh. 158), sosyalizmin daha adil bir düzen getirebilecek ve insanları daha mutlu kılabilen bir rejim olduğu görüşüne katıldıklarını (sh. 159) göstermektedir. Bu durum da gençlerimizin solculuk sağcılık v.s. gibi fikir akımları hakkında bilim adamlarımızın objektif bilgiler vermesine muhtaç olduğunu göstermektedir, zannederiz.

gerçek anlamlarına kavuşturmakladır ki, memleketimizde yanlış ve haksız yere yapılan ithamların yersizliği de meydana çıkar. Anlamını bilmeden kullandığımız kelimelerle yapılan lekeleme metodlarına son vermek bir medenilik ödevidir.» demekle, ülkemizdeki bu bilgisizce uygulamaya ve bu durumun önlenmesi zaruretine işaret etmektedir.

Bu tatbikî fayda yanında Tunayanın kitabı bugünkü sosyal kıymıldanışları daha iyi anlamak bakımından da öğrencilerimize öncülük yapmak şerefini taşımaktadır. Türkiyenin etrafını çeviren komşularından Ortadoğu ve Arap ülkelerindeki sosyal kaynaşmaların nedenleri hakkında bir fikir sahibi olmak, ilerde bu kaynaşmaların hangi yönler doğru gelişeceğini tahmin etmek bu kitapla mümkün olabilecek gibidir. Çok yeni olan bu hareketlerin bir ders kitabında yer alması bu nazarî bakımdan da ilerisi için faydalı olmuştur.

Nihayet, yüzyılımızın ikinci yarısında karşılaştığımız acı bir gerçek de ilk defa Tunaya sayesinde Fakültemiz dersleri arasında karşımıza çıkmaktadır. Bu da, kitapta şimdilik az yer kaplamakla beraber (20 sahife kadar), bizi çok ilgilendiren «Az gelişmiş memleketlerin Anayasa Hukuku» bahsidir. «Ol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler» diyen şairin bu gözlemine uygun olarak Türkiye az gelişmiş ülkeler arasında olmakla beraber, bu hususun belki de en sonra bizim tarafımızdan farkına varılmaktadır. Hatta, bunu ortaya atmanın fayda getirmeyeceğini ileri süren aydınlarımız da vardır. Fakat ne çareki, deve kuşu gibi, saklanmak için başımızı kuma gömmeye benzeyen hareketlerle de vatandaşın bir fayda sağlamıyacağı açıktır. Tunaya anayasa hukukumuzda bu noktada da müspet bir adım atmış olarak karşılanacaktır. Bilmede zarar olmadığını, bilgisizlikte fayda bulunmadığını kabul etmemiz lazımdır. Aksi-ni düşünenlerin, fayda ve zarar derken bunu sadece kendileri bakımından değerlendirdiklerinden şüphe etmemeğe imkân yoktur.

Kitap en uzununu 240, ötekileri 20 ilâ 50 kadar sahifeler arasında olan beş bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm, «Çağımızın sosyal gelişmeleri ve siyasî müesseseler» adını taşımakta olup, bu bölümde teknik ilerlemelerle toplumsal değışiklikler arasındaki ilişki belirtilmektedir. Tekniğin ilerlemesile ortaya çıkan ve birbiri ile çatışan toplumsal sorunları çözme metodları üzerinde durulmaktadır. Bu bölümün ikinci kısmında «Çağımızın çatışmaları» başlığı altında az gelişmişlik - çok geliş-

mişlik, kapitalizm - kollektivizm, sağcılık - solculuk gibi çeşitli kavramlar üzerinde durulmuştur. Bu bölümün son kısmında yazar, «Anayasa hukuku planındaki gelişmeler» başlığı altında son gelişmeleri sadece anayasa metinlerini incelemekle anlamamanın mümkün olmadığını, siyaset ilminin yardımından faydalanmanın şart olduğunu belirtmektedir. Bu bölümün sonunda verilmiş bibliyografya arasında, ilerki basımlarda, teknik ilerleme ile sosyal ilerleme arasındaki ilişkileri çok açık ve kolay bir ifade ile gözlerimizin önüne sermek maharetini göstermiş Fourastié'nin (ötekiler arasında, bilhassa, Le grand espoir du XX. siècle - progrès économique - progrès technique progrès social. 1958) kitaplarının isimlerini de göreceğimizi ümid ederiz.

İkinci bölüm, «Siyasî hayat ve gerçekleri» başlığını taşımaktadır. Bu bölüm 240 sahife kadar olup kitabın en uzun bölümüdür. Bu bölümde Türkiyedeki siyasî gelişmeler üzerinde durulduğu göz önünde tutulursa Tunaya tarafından yetkili bir şekilde yazılması gerektiği kolayca anlaşılır. Çünkü, Tunaya Türkiyedeki siyasî partiler ve Türkiyedeki garplılaşma hareketlerinin incelenmesine yıllarını harcamış bir bilim adamıdır. Ders kitabı yazmadan önce, maddî karşılığı olmasa da monografi üzerinde çalışmaya olan inancının doğruluğunu Tunaya bu kitabında da ortaya koymakta, ispatlamış olmaktadır. Başgil, Okandan, Kubalı gibi yazarlarca da üzerinde durulan bazı konuları içine alan bu bölümde yazar yeni kavramları anayasa hukukumuz öğretimine davet etmektedir.

Yazar, 1839 Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı)nı Batının ağır baskısı karşısında girişilmiş bazı ıslahat hareketleri arasında gördüğüne göre (sahife 66), Türkiyede tek parti rejiminden çok parti rejimine geçişte de acaba dış baskıların tesiri var mıdır diye bir soru akla gelmektedir. Belki, ders notu olduğu için, yazarın bu hususu kısa geçtiği ve «Türkiye Batı bloku içinde yer almıştır. Batı demokrasisinin koşullarını yerine getirmekle ödevli olmuştur.» demekle yetindiği (sh. 242) görülmektedir.

Baskı gruplarından ve bunların Türkiyede gelişmelerinden bahsederken, yazar ülkemizde Üniversite öğrencilerinin başka ülkelerde görülmeyen bir baskı grubu niteliğini taşıdığını belirtmektedir (sh. 280). Yakın zamanlara kadar ben de başka ülkelerde pek rastlanmayan bu duruma bir sebep arardım. Tesadüfen Belçika Hükûmetinin davetlisi olarak iki buçuk ay kadar Belçikada bulunduğum

sırada bunun sebebini öğrendim. Belçikada iken oranın doktorları grev yaptılar ve mesleklerini icra etmediler; hatta bu arada bazı hastaların ölümünden sorumlu olduğu iddiası ile bazı doktorlar hakkında kovuşturma bile açıldı. Fakat doktorlar grevde ısrar ediyorlardı. Görüşmelerin fayda vermediğini gören hükûmet, doktorları askere alarak halkın ihtiyacını askerî hastanelerde gidermeğe çalıştı. Bu durumda, doktorlar askere gittiler, fakat zorluk çıkarmak için, yanlarına tansiyon aletlerini bile almadılar. Doktorlarla hükûmetin bu mücadelesi karşısında Üniversite öğrencilerinin niçin hiç harekete geçmediklerini öğrenmek istedim. Bana Türkiyede Üniversite öğrencilerinin bu gibi işlere katılıp katılmadıkları sorulduğunda, tecrübelerime dayanarak katılabilecekleri fikrinde olduğumu bildirdim. Belçikalı muhataplarım, benim haklı olduğumu, fakat durumun sadece Türkiyede değil, öteki az gelişmiş ülkelerde de böyle olduğunu belirttiler; misal olarak, İran, Pakistan, Kore ve hatta Yunan üniversite öğrencilerini gösterdiler. Anlaşıldığına göre, üniversite öğrencilerinin baskı grubu olma meselesi, ülkemizde kamu efkarını aksettirecek örgütlenmelerin azlığı veya mevcut örgütlerin kamu efkarını aksettirmemesi olsa gerektir. Bu durumda, üniversite öğrencileri bu boşluğu doldurmak mecburiyetini hissederek bir baskı grubu haline gelmek zorunda kalmaktadırlar².

Üçüncü bölümde, «Batı demokrasisi ve klasik anayasa hukuku» başlığı altında hem batı demokrasisi hakkında bilgiler verilmekte, hem de bunun bir uygulama örneği olarak Amerika Birleşik Devletlerinin siyasî müesseseleri ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, «Marksist toplumların Anayasa Hukuku» adı altında marksist ideoloji üzerinde durulmakta, Marks 1883'de Engels 1895'de ölünce, ihtilâl teorisinin tereddütlü kaldığı belirtilmektedir. Bu durumda, Batı sosyalizminin kanunî ve barışçı yolu, Sovyet Marksizminin de şiddet yolunu seçerek sosyalizmin iki büyük akıma ayrıldığı sonucuna varılmaktadır (sh. 359). Bundan sonra yazar Batı sosyalizmi veya demokratik sosyalizm üzerinde

2) Üniversite öğrencilerinin az gelişmiş ülkelerdeki rolüne (1) numaralı dip notumuzda adigeçen kitapta da temas edilmiştir. (Bu hususta bibliyografya, bk. sh. 4, not 8). Yurdumuzda halkın ancak % 0,18'i yüksek öğrenim yaparken, 1920 - 1957 yılları arasında Türkiyede milletvekili olanların % 62 sinin yüksek öğrenim yapmış olması (sh. 7), yüksek öğrenim yapanların ülke idaresinde ilerdeki şanslarını ortaya koymaktadır.

durmakta, ana prensiplerini belirtmektedir. İçine girmiş olduğumuz çok partili demokratik rejimde gaf yapmadan meslek icra edecek hukukçularımızın bu prensipleri bilerek yetişmesinde Türkiye'de anayasa nizamının korunması bakımından sadece fayda olacağına inanıyorum. Yazar'a göre, demokratik sosyalizm, marksizme dayanmakta, kapitalizmin karşısında yer almakta, insanları «bir avuç kapitalistin tahakkümünden» kurtarmağa çalışmaktadır; fakat ihtilâlcî değildir.

Yazar, daha sonra, Sovyet Marksizmini incelemektedir. Ona göre, Marksizm daima komunizm demek değildir. Marksistler de aralarında ayrılır. Lenin bu marksistlerden sadece biridir. Onun fikri marksizmin ta kendisidir denemez; daha doğrusu Leninizm, marksizmin çeşitli yorumlarından Lenin tarafından yapılanıdır. Yazar, Marksist ideolojiye dayanan anayasa hukuku alanında bir uygulama örneği olarak Sovyetler Birliği siyasî müesseselerini inceliyerek bu bölüme son vermektedir.

Beşinci bölüm «Az gelişmiş memleketlerin anayasa hukuku» başlığını taşımakta olup, hemen hemen kitaptaki en kısa bölümü teşkil etmekle beraber en yeni bir inceleme olmak vasfını taşımaktadır. Az gelişmiş ülkelerin ortak vasıflarını inceleyen yazar, bu ülkelerde ne kollektivist, ne de kapitalist metodlarla kalkınmanın mümkün olmadığı sonucuna varmaktadır. Ona göre kalkınma metodlarını az gelişmiş ülkelerin bizzat kendileri bulmak zorundadırlar.

Kısacık izahımızı bitirirken ilave edelim ki, Tunaya bu kitabile demokratik ve sosyal anayamızın açtığı ortamda beklediklerimizden Üniversitenin payına düşenlerden birini vermiş olmaktadır.